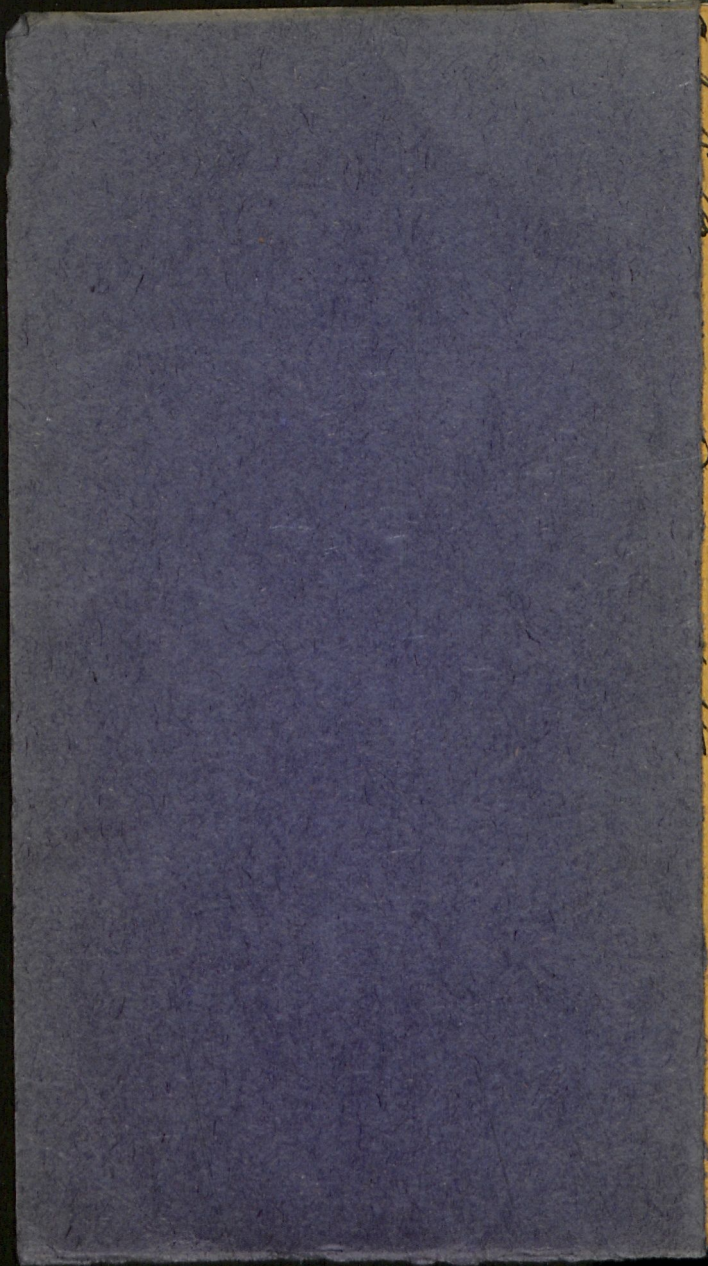

Börner

De
origine
cinbatum

1786

O
E
F
M
I

93
SPECIMEN POLITICVM
DE
ORIGINE CIVITATVM
ET
DE IVRIBVS
ET OBLIGATIONIBVS
EORVM
QVI CIVITATEM CONSTITVNT

OCCASIONE HOMAGII
FRIDERICO GVILIELMO II.
REGI BORVSSORVM,

MARCHIONI ET ELECTORI BRANDENBVRGICO
SVPREMO DVCI SILESIAE ETC.

WRATISLAVIAE IDIBVS OCTOBRIS

PRAESTITI

E D I T V M

AVCTORE

IMMANVEL CAROLO HENRICO
BOERNER

WRATISLAVIAE

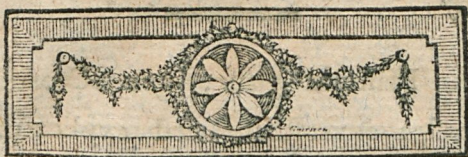
APVD GVILIELMVM THEOPHILVM KORN
CID ID CCLXXXVI.

Lf 449

Rara temporum felicitate, vbi sentire quae
velis et quae sentias dicere licet.

Tacitus L. I. Hist. cap. I.

PROOEMIUM.

---

uae
Cum iam illud nobis propositum fit, ut alio tempore *statuum*, quos vocant, *morbos* recenseamus et illustremus, necessarium erit, cuiusvis *status integritatem secundamque valetudinem* antea declarare atque ostendere; tum enim eo melius rectiusque de eius aduersa valetudine iudicium ferre licebit. Hinc libelli nostri descriptio tota sententiarumque ordo intelligetur.

* 2

Pri-

Primum igitur, non ICTorum castra ingressuri, sed explicaturi tantum ea, quae ad rerum ciuilium et philosophiae practicae studiosum scrutatorem pertinent, hoc libello *de Origine Ciuitatum, deque Iuribus eas constituentium* exponemus, nam aut hoc aut nullo alio argumento earum comprehenditur *sanitas veraque valetudo*.

Quemadmodum enim *is, qui corporis humani saluti subuenire conatur*, quiduis potius addiscet, quam, quae sic appellatur a medicis, *pathologiam*, nisi antea *physiologiae scientiam* imberit animo; ita *politicus* quoque mira somniabit *de statuum morbis*,
nisi,

nisi, qualis illorum sit natura, ratione bonae valetudinis integraeque primaeuae conditionis considerata, intellexerit.

Antequam vero ad ipsam rem accedamus, videtur id nobis esse agendum, ut certos quosdam terminos ponamus, quibus totius libelli argumentum definiatur, et ad quos mens cum scribentis tum legentis dirigatur.

Si *status* cuiusdam *integram validamque conditionem* cognoscere et describere lubet:

Primum: *rationem perpendamus ne-
cesse est, qua commotum genus hu-
manum regna condiderit;*

Deinde: *ipforum solidum verumque
regnorum scopum et finem et*

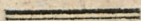
Tandem: *iura et obligationes eorum,
qui regna constituunt.*

Eadem regni, quod tanquam *corpus
morale* considerare licet, ratio et
conditio esse solet, quae est *physici*.
Si omnes humani corporis partes
consilio, cuius causa adfunt, satis-
faciunt, tunc *integrum, sanum vali-
dumque* recte dicimus *corpus*; *sanita-
tis* enim notio hanc vim habet, ut
indi-

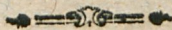

indicet membra singula muneribus,
 a natura constitutis, expediendis
 inferuire, atque inter sese ad finem
 omnibus communem amico nexu
 conspirare et inter se consentire.
 Quod si non fit, si contra accidat,
aegritudo adesse dicitur. *Aegrum*
corpus appellatur, si ad rite perfi-
 ciendas partes suas minus sit aptum
 membrum vnum, vel membra cor-
 poris plura.

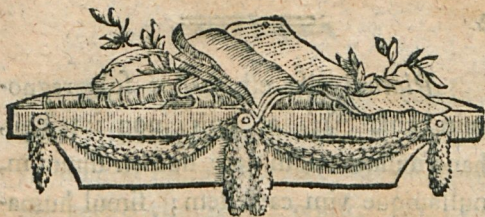
Denique instituti nostri ratio
 etiam eo maxime spectat, vt quid-
 quid *discriminis* intercedit inter sic
 dictas *notitias camerales*, quidquid
 ad earum proprietates spectat abso-
 lutas, quam clarissime, quantum
 per

per ingenii nostri tenuitatem liceat,
e fontibus suis deriuemus: ne in
easdem tricas spinofasque ea de re
quaestiones incidamus, quas agita-
vere, quorum e contentionibus ne-
que respublica aliquam vtilitatem
cepit, neque ingenio doctrinaeque
aliquid lucis accessit.

SPECI- ill

SPECIMEN POLITICVM

DE

ORIGINE CIVITATVM ET IVRIBVS
EORVM, QVI CIVITATEM
CONSTITVUNT.

C A P V T I.

*De causis, quibus ad constituenda imperia
homines adducti fuerunt.*

---

§. I.

Egestas Platonis reiicitur.

Quod attinet ad condendorum regno-
rum causam, variae fuerunt de ea viro-
rum doctorum sententiae, aliis hanc, aliis
illam adferentibus.

A

Plato-

Platoni visa est egestas sola regno-
rum causa *); at quis non intelligit,
hanc nullum admittere numen diuinum,
nullamque vim caelestem, simul huma-
nis casibus adspirantem?

Rerum

*) Ciuitas, mea quidem sententia, inde
fit, quod nemo nostrum fit, qui per se
singulatim satis valeat, quum potius
multis rebus ei sit opus, arbitrariis
aliud extitisse ciuitatibus constituendis
initium? v. *De rep. l. 2. T. II. Opp.,*
quae prodierunt 1578. fol. cura Henr.
Stephani p. 369.

et *l. 3. de legg. p. 677.* Sic ergo consti-
tuamus, res humanas, quum eluuias il-
la extitit, vasta quadam horribilique
solitudine involutas atque desertas, la-
tissimae fertilissimaeque telluris regiones
desolatas, pecorum summam penuriam
extitisse, vt caeteris animalibus perdi-
tis vix bouum caprarumque genus, et il-
lud quidem rarum et infrequens, re-
manserit, in quo pascendo priscorum
illorum temporum homines aegre vitam
tolera-

Rerum enim omnium conditor, Deus, tot tantisque viribus exornauit naturam, vt nulla res, ab eo creata, penitus perire vilo modo possit, nec datur vllus in statu naturali egenus homo, sed si premitur quisquam paupertate, ignaviae suae poenas dare solet. Nam non, vt debuit potuitue, occupauit, quod nullius fuerat. Immo nec vlla ratio intelligi posset abundantiae ciuilis, si naturalis egestas vere esset accusanda.

Verum quidem est, multa vidisse *Platonem* vera et proba in iure naturae, at dolendum quoque est, non omnia bene cohaerere in illius doctrina. Damus ingeniosissimum esse scriptorem, fauendum, omni bene scribendi virtute et

A 2

laude

tolerarent. Ex rebus igitur hunc in modum constitutis eam emanasse rationem ciuitatum condendarum, legum instituendarum, artium componendarum, rerumque huiusmodi rationes, quemadmodum hodie vigent.

laude merito clarum: at negamus, eum
semper subtiliter satis rem examinasse.
Interdum poetae similiior est, quam phi-
losopho, poetarum nempe more non
pauca proposuit. Praesertim vero obser-
vatur apud *Platonem* varietas quaedam
opinionum, quae inter se non componi
et conciliari possunt. *Socrati* suo mul-
ta affinxit, quae cum simplicitate Socra-
tica et philosophia, qualis apud *Xeno-
phontem* occurrit, non conueniunt.
Miscuit Socratica cum *Aegyptiorum* fa-
bulis et *Pythagorae*, *Parmenidis*, *He-
racliti*, *Empedoclis*, *Orphei* opinionio-
nis. v. *Io. Chr. Gottleber* Animadu. ad
Platon. Phaedonem p. 162.

§. 2.

*Nec non quorundam opinio, quae ad
τὸ ζῶον πολιτικὸν spectat.*

Non facile adducimur, vt creda-
mus *Boeclero* *), *Hornio* **) aliisque,
homi-

*) ad *Grot. l. I. c. 3. §. 6.* **) de *Ciuit. c. 4. §. 6.*

hominem natura adiutrice ζῶον πολιτικόν esse appellandum, opinantibus.

Quae quidem opinio natales suos debet *Aristoteli* *), qui nunquam instinctus istos irresistibiles, si sic dicere fas est, necessario innatos, veris argumentis ostendere potuit, nec hodie, nec olim in hominis natura reperiundos. Quare haec res est solius voluntatis humanae. Fac quoque, homines rapi ad societatem, nulla inde apparet imperii effecti imago, nec eo ipso parendi legibus aliquis est subiectus. Etenim natura nemini in alterum talem potestatem dedit. Instruxit illa omnes pari facultate, nec vnum maiore iure, quam alterum, ornauit. Constituitur potius summa potestas pacto componendo, eos inter, quibus confertur, et qui eam conferunt, de quo plus infra docemus. Nemo hanc opinionem subtilius examinavit, meliusque refutavit, quam *Conradi* in singulari libello hac de re scripto.

A 3   §. 3.

*) I Polit. I et 2.

Nec minus metus Hobbesii.

Quid vero mali accidisse putandum nouae doctrinae conditori, *Hobbesio*, cum *metum*, causam primorum regnorum esse somniaret? Sic enim ratiocinatur: „Originem magnarum et diurnarum societatum non a mutua hominum benevolentia, sed a mutuo metu extitisse *).“

Etenim vero aut fallor ego omnino, aut rectius docere posse mihi videor, quiduis potius hoc efficere posse, quam metum. Nam hic ex malo formidabili ortus, indicat, desperare hominem de virium et subsidiorum validitate ad futura mala avertenda. Melius igitur ad effecta mali eum retuleris, nam malum, ut causam, mente extimescis. Illud vnum addo: quemadmodum metus deorum peperit superstitionem, quam recte

*) in *Ciue* c. 1. §. 2.

recte cum *Strabone* *) ad anilium rerum deliramenta retuleris, sic metus mali levioris, quem iure lusum fati dixeris, quiduis potius, quam regni condendi fundamenta praebere potest. Praeclare igitur antiquus Poeta:

Quem metuunt, oderant;

Quem quisque odit, perisse expetit.

Nonne ii, a quibus mihi malum imminere videtur, aut, a me vim sibi illatam, conquerantur necesse est, aut mihi vita factisque persuadeant, sese non dignos esse, qui boni viri habeantur? Illud dum fit, suo utuntur iure, a natura sibi concesso, atque mala, ceruici suae imminencia, ipsi a se propulsare student. Quod ex arbitrio peragunt suo,

A 4 neque

*) Superstitionis autores ut duces esse feminas omnes opinantur. Eae enim vero viros inuitant ad superuacuos nimiosque Deorum cultus et dies festos et venerationes. At raro profecto vir caelebs ut sibi viuens inuenietur talis.

neque hoc facile ad mala referri potest, sed ad poenas, pro mea aduersus eos audacia, illis dandas. Hoc si fit, licet nobis iniuriam referre et vim vi repellere, nec praeterea cuiquam concessum est, sese his rebus negotiisque immiscere *).

Alium mox committit errorem ille ipse meticulosus auctor, dum effinxit *discrimen* inter *ciuitatis originem naturalem* et *originem ex instituto* seu *institutuum*. „ Qui se subiiciunt, inquit **): „ alteri propter metum, vel ipsi, quem „ metuunt, se subiiciunt, vel alicui alii, „ cui confidunt, vt ab eo protegantur. „ Priore modo faciunt bello victi, ne „ vincantur. Prior modus initium habet „ a potentia naturali, et dici potest *ciuitatis*

*) Metus amentes excutit, attonitis, stolidisque nos similes facit; vbi in rebus publicis se ingerit, omnia opprimit et animos aberrare facit. *Plato* de rep. L. I.

***) *ibid.* c. 5. §. 12.

„ *tatis origo naturalis*, posterior a con-
 „ filio et constitutione coeuntium, quae
 „ *origo ex instituto* est. Hinc est, quod
 „ *duo sint genera ciuitatum*, alterum
 „ naturale, quale est paternum et despo-
 „ ticum: *alteram institutum*, quod et
 „ politicum dici potest. In *primo* domi-
 „ nus acquirit sibi ciues sua voluntate, in
 „ *altero* ciues arbitrio suo imponunt sibi-
 „ met ipsis Dominum, siue is sit vnus
 „ homo, siue vnus coetus hominum cum
 „ summo imperio. “

Discat, qui talia statuit, verna, di-
 fcat mastigia, nisi dominum tollit, tollit
 rempublicam: priuata res est, non pu-
 blica quae dominum habet. v. *Io. Mil-*
toni pro populo Anglicano defensionem,
 Londini 1651. 12. p. 12.

Plato docuit ex *patribus familias*
 antiquissimis paulatim *reges* factos esse *).

A 5

Idem

*) Nonne igitur primordium hoc fuerit
 dominationis et imperii ciuilibus? quum
 homi-

Idem nonnulli alii vel maxime ex loco
Geneseos X. coniciunt. Sed merae hae
 videntur coniecturae. Aliter et, mea
 quidem sententia, recte sentit *Milton*,
 dicens: „*Pater* et *rex* diuersissima sunt.
 „*Pater* nos genuit, at non *rex* nos, sed
 „nos *regem* creauimus. *Patrem* natura
 „dedit populo, *regem* ipse populus de-
 „dit sibi; non ergo propter *regem* po-
 „pulus, sed propter populum *rex* est.“

l. c. p. 3.

Extra

hominum fiunt conuentus in easdem se-
 des eandemque familiam confluentium,
 qui quidem propter illas publicas vasti-
 tates dispersi et egestate compulsi cogan-
 tur coetus instituire, in quibus is, qui
 aetate antecellit, naturali quodam iure
 imperandi autoritatem potestatemque
 sibi vindicat: quae nimirum ex patre
 et matre manauerit, quos illi, paren-
 tes suos secuti, tanquam aues vnum
 gregem efficiant: ac proinde patris im-
 perio obediens. C. 3. de legg. T. II.
 p. 630.

Extra omnem dubitationis aleam positum est, familiam omnia reliqua hominum instituta antiquitate superare; nam ex matrimonio indeque consequente statu parentum et prolis omnis enata est Societas humana: vnde deinde oritur conflata familia. Alio vero, non hoc e fonte, dominium repetit originem.

Seruitutis nulla macula adhaesit illis, qui ad normam iuris naturae vixerunt; ne libertinorum quidem nomen ipsis innotuit. Post inductum demum dominium ortum suum cepit seruitus, nititur autem seruitus nullo alio fundamento, quam quod egestas ponit.

Barbeyraci de his sententia adeo venusta, adeo polita est, vt a nobis silentio praeteriri non debeat. Locus vero hic est: „Il seroit bien difficile de s'imaginer, que ces peres de famille se fussent d'abord formé l'idée d'une société civile, et qu'ils en eussent prévu et balancé exactement les avantages
ges

„ges et les inconveniens. C'est une
 „chose qui demande une longue expe-
 „rience, et il y a nulle apparence, que
 „le plan d'un si bel édifice ait été con-
 „ceu et executé tout d'un coup, puis
 „qu'aujourd'hui qu'il est formé depuis
 „tant de siècles, le commun des gens
 „n'en comprend pas l'usage, la stru-
 „cture et les beautés, connoissance, que
 „les personnes même, qui ont quelque
 „education, n'acquirent qu'à force de
 „meditation et experience. Il me sem-
 „ble, que l'on ne fait pas ici assés de
 „reflexion à la simplicité des tems, aux-
 „quelles les sociétés civiles ont com-
 „mencé, et que l'on a trop devant les
 „yeux la situation, où les choses sont
 „aujourd'hui.“ v. *Droit de la nature et*
des gens de Puffendorf l. 7. c. 2. §. 7.

Nulla idonea de causa cum *Aristo-*
toles *), tum eius affectae et interpretes,
 qui in huius magistri verba iurarunt, tri-
 plicem

*) *Polit.* l. 1. c. 8.

uneplicem patrifamilias vindicare conantur
 xpe potestatem, in seruos δεσποτικὴν, in
 que liberos βασιλικὴν et in uxorem πολιτι-
 con κήν. Videntur, qui sic sentiunt, ad
 ouis hanc doctrinam ea opinione impelli, qua-
 uis si paterfamilias statu in naturali triplicem
 ens hanc potestatem habuisset.

§. 4.

Violentia ut causa excutitur.

em Nonnulli ut Bodinus *) *Violentiam*
 de ad causas regnorum falso retulerunt, nam
 ux cum violenter acturus vi externa adhibi-
 m- ta officium imperfectum ab altero extor-
 les quere conetur, per se patet, neminem
 ont ad ea, quae vires suas superent, obli-
 et gari, et sicut volenti nulla fit iniuria, sic
 70- licet repellere iniuriam ei, qui inuitus
 es, vim patitur.

ri- Nonne inde bellum potius regna de-
 em vastaturum, quam constitutum orietur?

Immo

*) De Rep. l. i. c. 6.

Immo vero finge violentiam fuisse cau-
sam, nonne is, qui alios subigit vi me-
tus coactos, non maiestatis speciem, sed
domini prae se fert, illi vero, qui illius
imperio parent, non ciuium nomen et
munera obtinent, sed seruorum; immo
societas, quae inde coaluit, non ciuita-
tis, sed despotici imperii formam nomen-
que habet.

Cogi quidem hominum quoddam
genus ad seruitutem subeundam poterit,
sed nunquam ex animi sententia et lu-
benter seruituti nomen dabit; immo da-
ta occasione, quum vim experti fuerunt,
rursus impellente natura sibi pristinam
auroque potioem libertatem vindicare
studebunt, nam omnes homines natura
libertati student, teste *Caesare* *), omni-
bus opibus praeferunt eam, vt *Agefilaus*
ait **), et nihil aeque gratum hominibus

*) De bello Gall. l. 3. c. 2.

***) apud Xenoph. Rer. Graec. l. 4.

praestari potest *), quid? quod, auctore *Cicerone* **) eam vitae aequiparant; immo praeferunt.

§. 5.

Metus ferarum bestiarum exploditur.

Alii non eundem, quam *Hobbefius* *metum* causam ad imperia constituenda commouentem existimauerunt; sed hi alium plane *metum*, id est *pauorem illum trepidum*, qui ex occurfu et *frequentia animalium ferocium* hominibus suboritur, commemorauere. Neque haec opinio probabilitatis vlla specie commendatur. Neque tam numerosam prolem ferae, quam domesticae procreant; neque adeo verendum est, ne euertatur gens humana, neque unquam vllum animal hominem vel astutia, vel artificijs adeo superauit, vt homini succumbendum

*) secundum leg. 39. §. fin. r. de fideic. lib.

**) Orat. in Pison.

dum sit ineuitabili fato. Dic mihi ob-
secro animalis nomen, quod vel teneat
leuidense illud ignis eliciendi artificium,
quo solo homines se tutos praestare pos-
sint. Taceo multas alias artes, quibus
homines impetum bestiarum retardare
atque repellere possunt.

§. 6.

Auctoritas diuina non admittitur.

Alii eo progredi non dubitarunt, vt,
licet nulla exigeret necessitas, *iussu diui-
no* contenderent orta fuisse *regna*. Quod
eo magis a veritate abhorret, quo cer-
tius est, regna fere omnia ad status pacti-
tios posse referri. Quodsi verum est,
non a Deo repetemus ortum regnorum,
cum pacta homines inierint inter sese,
adeoque et regna condiderint.

Quod ad verum verborum *Pauli* *),
quibus defendere solent suam opinionem,
sensus

*) ad Roman. c. 13. v. 1.

sensum attinet, omnem magistratum a Deo esse, non haec verba eam vim habent, ut nullo intercedente subsidio, Dei iussu summa imperia sint constituta, sed ut potius annuente summi Numinis gratia id evenerit. Inde *Fernandus Vasquius* scripsit: imperium esse a iure naturae non praecipiente, sed suadente.

Treuer ad *Puffendorhium* commonstravit clare satis, illum ipsum errorem merum sacerdotum inter profanos figmentum esse, quo facum populo fecerant, quasi auctione quadam, nescio qua, vel alio solempni ritu maiestatis splendor adderetur, eoque ipso illa prae se ferat particulae divinae speciem. Quos inter, qui talia defendunt, non infimum locum obtinet *Züglerus*. Hic omnem divinitus repetendam esse maiestatem, non idoneis quibusdam argumentis docuit, sed inde ostendere voluit, quod *Ludovicus Bavarus* sic pronunciauerit. *Masum* hanc sententiam in libro, qui inscribitur, de *interesse Principum*, defendentem,

B

oppu-

oppugnauit *Thomasius* in notis huic libro additis, nec non in programmate, quod iratori certe fato, *Vulcano* in *Dania* oblatum fuisse perhibetur.

§. 7.

Qui ad religionem prouocant, refelluntur.

Alii arbitrantur, homines *religionis* causa conuenisse, vfi illo:

Vtque alios alii de religione docerent,
 Contiguas pietas iussit habere domos,
 sed neque haec opinio locum habere potest, nam non nisi cultus diuini promovendi subsidia, quae veram animi tranquillitatem, ex illo oriundam, modo respiciunt, referri debent ad securitatem publicam vt regnorum constitutorum finem. Tum mox apparebit, quam lubrico falsoque opinionis principio nitatur haec, quae talia statuit, ratio. Non minus diuersi generis haec esse solent subsidia, quam eorum, quo tendunt, finis est. Quemadmodum enim regno-

rum

rum scopus, vt infra docebimus, non nisi vi adhibita externa obtinetur; sic cultus diuini ratio neque vllam confociationem et consensum mutuae voluntatis aequae ac virium admittit, neque subiectionem a quouis exigere hac in re vlllo iure posse videtur.

§. 8.

Cultus pacis externae stabilitur.

Quod si igitur rem vera trutina examinare velis, breuiter et vere statues: aut *pacem externam* idoneam fuisse rationem, aut nullam cogitari posse, si ad statum naturalem respexeris. Hoc vero non ad Deum, sed ad homines pertinere facile concedetur. Recte sentit *Lutherus* et *Theodoretus*, quorum *prior* (in Cap. 2. Gen.) scribit: Politia est necessarium remedium corruptae naturae, et *posterior* (Orat. 7. de Prouidentia) dicit: Deus velut pharmacum quoddam mali expulsuum iniquitatis vlceribus imposuit Magistratus administrationem.

Itaque *Hobbesius* *) et alii valde videntur errare, dum depingunt status naturalis conditionem tanquam miserandam paeneque horrendam, cum tamen, si natales cogitas, et si auctorem illius reputas, inter optimas censenda sit. Et est haec conditio necessario talis habenda a quouis. Alioquin summus rerum arbiter, Deus, gentem humanam in alium reduxisset statum, aut aliam praecepisset agendaе vitae conditionem.

Si dicendum, quod res est, erroris illius fontem recte, ni fallor, quaesiveris in praeconcepta opinione, quae antiquitatis et auctoritatis nimium cultae indolem redolet **).

Primam

*) *ibid.* c. 10. §. 7.

***) *Epicurus* auctor primus et inuentor huius opinionis fuit; is docuit, hominum statum extra societatem longe miserimum et ferarum vitam esse, per societates autem ciuiles statu tranquillo et securo eos frui. v. *Stanlei Hist. philos.*

Aristo-

Primam hominis aetatem fuisse vere auream atque felicem, ex illa vero felici vita homines in miseram conditionem descendisse sua culpa, satis copiose et

B 3

amoe-

Aristoteles vero, qui olim litium politicarum arbiter summus erat, contendit de Ciuitate, *πίσην ἔχουσα πέρας τῆς αὐτοῦ πολιτείας*. (summa omnis sufficientiae perfectio.) *Polit.* 1. c. 2.

Et si vel ipsos poetas, omnis olim solidioris doctrinae auctores, consulimus, quos inter *Homerus* principatum tenet, quid ille dicit?

Non fora ibi nec iura valent, nec legibus aequis

Viuitur: ast montesque colunt, imisque latebris

Speluncarum quisque suis dat libera iura
Natisque vxorique: aliena haud respicit vllus.

Nec praetereundus hic est orator ille Romanus, qui haec habet: „Sine imperio
„nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens,
„nec hominum vniuersum genus stare,
„nec rerum natura omnis, nec ipse
„mundus potest.“ v. de legg. 1, 3.

amoenissima oratione commemorat
Plato *).

§. 9.

Libertas naturalis statuitur.

Nullus in statu naturali superat alterum, nec animo cogitari potest, quemquam seruum a Deo creatum esse, multo minus dominum, nisi bestiarum Genes. 2. Vnde patet, nullum fuisse olim subditum cuiusquam imperio. Liberam ingenuamque vitae conditionem inierunt prisca mortales, amorque libertatis retinendae, si illum ad animi affectus vel ad appetitiones animi, quae in corpore hospitantur, referas, eundem cum caeteris a natura repetiit ortum: nec vnquam ille vituperandus est, quam diu integer scelerisque purus maneat, rationemque tanquam reatricem actionum suarum et votorum sequatur atque audiat.

Animi

*) in Polit. T. II. p. 271.

Animi vero commotionem putamus hanc, si vel appetitione vel auerfatione teneatur animus boni maliue cogniti. Iam vero si animi illi impetus naturae conseruatrici non aduerfentur, nec nexui rerum, cui implicamur, obstant, femper ea nobis continget felicitas, eiusque aderit perpetuitas, quae in nos vlllo pacto cadere queat. Hoc enim, nisi dederis, homines lege naturae adiutrice, vel quod vnum idemque est, volente conditore suo, ad miserrimas, quae creatae sunt, res referendi essent. Quae cogitatio quomodo alicui in mentem venire potest?

Clarum ergo certumque est (nam nullo modo fieri aliter potest) ratione recta praeditum hominem, vitae morumque magistram omni studio et contentione naturam ductricem secuturum, fortunatum felicemque fieri: contra ea omnem aduersam fortunam miserandamque vitae conditionem nostra culpa nobis accidere. Sui enim cuique mores

fingunt fortunam, vt est in prouerbio, maxime si consilio dataque opera leges naturae violemus, vel coeco impetu, vt bruta animantia, quae natura prona et libidini inservientia finxit, ruamus atque feramur praecipites in perniciem, tum non amplius euitandam. Omnes vitiis quidem premimur, sed felix is est, qui minimis vrgetur. Nullum enim imperium, nulla rerum summa potestas eum sub iugum misisset, qui liber castam sinceramque animi sanctimoniam consecutus esset. Fortior enim tunc temporis fuisset sane ille, dum sese vincebat, non moenia.

§. 10.

*Excedens poetarum rhetorumque libertas
nimis collaudata infringitur.*

Quam quidem poetae, oratores, politicarumque rerum scriptores tantis effecerunt laudibus, absoluta et omni modo excedens atque illimitata libertas, ad ea perti-

pertinet, quae nesciuisse rectius fuisset; nam per suam naturam et indolem vere esse nequit, nec digna est, quae tanto opere expetatur. Finge enim hac immensa agendi libertate praeditos quosdam homines, conatusque executuros, sibi iure competentes: nonne vniuersae omnium libertati vim illi inferrent, limites ponerent arctos, vix enatam libertatem extinguerent, atque sic vita cum gemitu fugeret, vt ille ait, sub vmbra?
 „Frequentissima causa, inquit *Hobbesius* *): quare homines se mutuo laedere cupiunt, ex eo nascitur, quod si mul eandem rem appetant, qua tamen saepissime neque frui communiter neque diuidere possunt.“ Is enim liber est, interprete *Cicerone*, qui legibus pareret, qui gaudet officio etc.

Cum adeo ista illimitata libertas, vel potius licentia, quam multi adhuc defendere solent, nullo modo cum recta

B 5   ratione

*) *ibid.* c. 1. §. 6.

ratione conciliari possit, neque quidquam fo-
 simile habeat illius, quae nostrae obuer- nar
 fatur menti, libertatis, immo cum sub- no
 fidia viresque haud compositae non essent ante
 suffecturae naturali libertati vindicandae et q
 iuribusque conseruandis, in mentem incidit pro
 opinio haud praeconcepta de adminiculis
 magis multiplicibus inueniendis.

§. II.

*Opinio de necessitate thetica imperii consti-
 tuendi refutatur.*

Alius igitur aliam moralem fingat ha
necessitatem; ego quidem non aliam nisi » tic
hypothetico-moralem concesserim regni » qu
 cuiusuis condendi. Priorum enim au- » ne
 ctorum si faues arbitrio, ad *Machiauellii* » cu
 partes accedes, de quo dabitur mox oc- » qu
 casio plura dicendi.

Si *thetica* esset *necessitas*, quae ad la
 summam rerum alicui deferendam im-
 pellat, omnes populi alicuius imperium
 agnituros esse patet. Anne cuius, quae-
 fo,

am fo, nostrum magis volupe est, domi-
 ner-nari, quam parere? anne omnes omni-
 sub-no gentes imperio gaudent? Nonne ex
 ent antecedentibus iam falsi species apparet?
 dae et quis hoc vlllo historiae testimonio com-
 didit probabit?

alis
 Cuius rei exemplum veteris aevi ex-
 tat apud *Salustium*, qui Aboriginibus
 hanc tribuit viuendi consuetudinem. „Ge-
 „nus hominum agreste, sine legibus,
 „si- „sine imperio, liberum atque solutum “*),
 et Gaetulis et Libybus: „Africam initio
 gat „habuere Gaetuli et Libyes, asperi incul-
 nifi „tique, queis cibus erat caro ferina, at-
 gni „que humi pabulum vti pecoribus. Hi
 au- „neque moribus neque lege aut imperio
 „cuiusquam regebantur, vagi palantes,
 „oc- „quas nox coegerat, sedes habebant **).“

ad Eodem fere modo *Pomponius Me-*
 m- *ta* de populis Africae reconditae habet
 m- haec:

*) in bello Catilin.

***) in bello Iugurth.

haec: „sequuntur vagi pecora, atque
 „a pabulo ducta sunt, ita se ac tuguria
 „sua promouent, atque vbi dies deficit,
 „ibi noctem agunt. Quamquam in fa-
 „miliis passim et sine lege dispersi, ni-
 „hil in commune consultant.“

Atque etiam *Petr. Baylius* firmat
 rem exemplo recentiore, ex historia
 Americae allato, gentium naturaliter ne-
 que tamen infauste infortunatęque viuen-
 tium. „Il y avoit quelque police et
 „quelque forme de gouvernement en
 „quelques endroits, comme dans le
 „Perou et dans le Mexique: mais il y en
 „avoit point dans beaucoup d'autres.
 „Chaque famille étoit souveraine et in-
 „dependante, et on ne s'y occupoit qu'à
 „vivre comme les bêtes, en cherchant
 „et en préparant ce qui étoit nécessaire
 „pour le manger et pour les autres com-
 „modités de la vie. v. *Continuat. des*
pensées diverses §. 88.

§. 12.

Plurium causarum allegatio superuacanea habetur.

Certamen nobis restat cum fautori-
bus scholae scepticae cuiusdam, qui non
erubescunt affirmare: *causas impulsivas*
et occasiones ciuitatum esse infinitas et de
iis aliquid certi asserere, mere diuinato-
rium, nec vllius esse utilitatis.

Sic *Cicero*, plures causas licet adse-
rat, non diuinatorium tamen esse, eo
ipso prae se ferre videtur, dum dicit:
„Subiiciunt se homines imperio a'terius
„ac potestati pluribus de causis. Ducun-
„tur autem aut benevolentia, aut be-
„neficiorum magnitudine, aut dignitatis
„praestantia, aut spe, sibi vtile futurum,
„aut metu, ne vi parere cogantur: aut
„spe largitionis promissionibusque: aut
„postremo, vt saepe in nostra republica
„videmus, mercede conducti.“ v. *Offic.*
l. 2. c. 6.

Non

Non pauciores causas attulit *Gundlingius*, quae quo magis ex historia haustae sunt, eo maiorem fidem merentur. En eius verba, quae sic se habent: „ alias „ ciuitates aliis causis ortas fuisse; alias „ per vim, alias coniunctione libera; „ alias ex turbis insultantium; alias ex „ societatibus ad defensionem se accingentium; alias primas, alias ex imitatione; „ alias consensu expresso, alias tacito.“
v. *Ius Naturae et Gent.* c. 35.

Non quidem inficias ibimus, vnus rei plures esse posse causas, sed in amplissimos philosophiae campos nunc exspatiari nec lubet, nec licet. Hoc modo addemus, qui causae impulsivae indagacionem superuacuam et inanem censeant, non videri in votis habere illud poetae:

Felix qui potuit rerum cognoscere
causas,

cognita enim causa, non amplius nos
latere effectus potest.

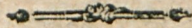
§. 13.

Causa regnorum analytice demonstrata.

Cum adiumenta et fines sese habeant
 vt causa et effectus; hic vero talis sit, qualis
 prior fuerit: necessario inde colligitur ex
 cognitis adiumentis, quae ad fines con-
 sequendos allata sint, perspici posse fines
 hominum, quoniam adiumenta rationem
 sufficientem continent, cur finis existat;
 ex ratione vero sufficienti intelligitur, cur
 aliquid potius sit, quam non, cur hoc
 modo nec alio. Iam inde efficitur, fa-
 cta hominum paria adiumentis adhibitis
 esse, adeoque ex factis praecedentibus
 fines patebunt contemplanti: nam qui
 nil facit, nullum etiam finem habuisse
 videtur. Hinc *Hobbesius* iure suo sic ra-
 tionatus esse videtur: „Quo consilio ho-
 mines congregantur, ex iis cognosci-
 tur quae faciant congregati.“

Iam vero si transtuleris id ad gentes,
 de quarum rebus gestis inter omnes con-
 stat, veluti ad Romanos, intelligetur in-
 de,

de, quo consilio se congregauerint. Non pacem externam admittes, quam parare bello Romani allaborarint? Nonne recenti aeuo ex Batauorum foedere idem collegeris, et ex Heluetorum tranquilla continentia? Hi melius esse iure putant, parta tueri et defendere, quam res nouas moliri. Licet Bataui magis mercaturae operam ob terrae inopiam dare soleant, indeque opes opibus cumulent, non tamen pacis externae cultum et finem negligunt. Non sola enim opulentia ad omnia sufficit impetranda, sed et Batauis caetera belli adminicula curae cordisque fuerunt, quae satis prudenter in tanto turbulento olim rerum statu ut quam prudentissime adhibuerunt.

CAPVT

CAPVT II.

De solido veroque regnorum scopo et fine.

§. 14.

Felicitas regnorum ultimus finis.

Natura ductrice ferimur omnes ad bene beateque viuendum, nec vllus tam ferus existit, tamque vitae suae pertaesus, quin omnem adeo humanitatis sensum exuisse videatur, quo non cum *Cicerone* exclamet: *dabo me tantae spei, vt ex hac colluue hominum ad consortium coelitum sim aliquando profecturus.*

Iam vero si et futuram adhuc meliorem sortem exoptet, absonum esset augurari, quin hanc vitae conditionem quouis modo commodam amoenamque expetat et quam maxime longam. Quam quidem erectioris animi indolem supremus rector olympi indidisse et insculpsisse

C

psisse

psisse animis hominum apparet, ne, qua, pro sua in omnes inusitata plane beneuolentia, frui voluit, et quam pro rerum fortuitarum lapsu concessit verisimili felicitate, summo uniuersi huius auctore penitus inuito elabantur *).

Qui singulorum omnium ergo est, is non minus uniuersi finis ac scopus esse solet; iam vero felicitatem omnes atque singuli omni studio et indefessa opera, licet varii vario modo et quidem apparente tantum, consecretantur, adeoque et regnorum ea sit ratio necesse est.

§. 15.

*) Itaque illa omnia optamus quouis et genere vitae et quouis aetate, seu pueri, seu viri, seu senes illud ipsum (scil. vt omnia ex animi sententia fiant, saltem ea quae humanitus solent contingere et in communem vitae vsum cadunt) et optamus necessario ad finem usque. *Plato de legg. l. 3.*

§. 15.

Imperii institutum.

At cum prosper rerum successus hominum culpa ipsorum et vitio, statu naturali perdurante stare minime posset; divinitus tamen ad eam felicitatem consequendam inditus instinctus atque quidam laudabilis impetus eos inflammaret et instigare, nihil aliud superfuit, quam ut illi nova subsidia ex ratione repeterent, novamque sortem viuendique conditionem adirent et novas relationes inuenirent.

§. 16.

Statuum hypotheticorum recensio, quae ad imperii constitutionem requiritur.

Itaque ad pacis externae perpetuitatem conseruandam, sine qua nec fingi potest vlla veri nominis felicitas, (vtpote quae securitatem nostri nostrarumque rerum possessionem requirit illibatam); necessaria consecutione omnes vna ea-

demque voluntate ducebantur coniunctisque viribus ad sese defendendos ferebantur.

Inter omnes igitur vel vni deferenda erat subsidiorum administratio ad finem perducentium, et idem nolle idemque velle cum illo vnico omnes tenebantur.

At coniunctissimi licet inter sese conspirent ad finem suum obtinendum, non minus tamen omnes omnino omnium vires et facultates ad id requirebantur; quoniam autem agilitas et corporis exercitium sola in conspiratione virium continetur, sic executio non aliter perficitur ac ad modum mensuramque corporis acturi, adeoque omnis agendi potestas in regno iam constituto vnica virium nititur coniunctione ad vnus scopi acquisitionem.

Verum enim vero illa ipsa coniunctio voluntatis aequae ac virium in vna acquiescentium vna eademque vi nitentium nullo modo ipsum regnum constituere videtur,

tur, sed quendam potius modum eiusque rationem.

Opus erat itaque quodam exeundi ex aequalitate modo vel aliqua transfere ndae Maieſtatis ratione, hoc eſt pacto, ſecundum quod mutua vtriusque voluntas populi nimirum et regnantis erga ſingulos quosque monſtraretur, exinde vero ciuitatis natura veraque exſurgit indoles: nam ciuitas, affirmante *Boeclero* *): ſine imperio, nihil aliud eſſet, quam corpus ſine anima. Quocum conſentit *Hobbes*, inquiens: „Requitur ad ſecuritatem hominum non modo conſenſio, ſed etiam ſubiectione voluntatum circa eas quae ad pacem et deſenſionem ſunt neceſſariae, et in ea vnione ſiue ſubiectione conſiſtit natura ciuitatis.“ v. c. 6. §. 3.

§. 17.

Pacti neceſſitas.

Hallucinantur itaque illi magnopere et falluntur egregie, qui affirmare non dubi-

C 3

*) ad *Grotium* l. 1. c. 3. §. 6.

dubitent, societatem quamuis; quin im-
mo ciuitates sine villo antecedente pacto
per solam cohabitationem et imitationem
coaluisse; at quaeuis societas sibi praefi-
git finem omni communem actumque
fese vniendi ipsum, id est: consensum
vnanimem huic fini consequendo promo-
vendoque necessarium. Qui quidem,
vt absque pacto iniri nequit, ita nulla so-
cietas nullaque ciuitas sine pacto adunata
facile cogitatur.

Si ciuitas prae reliquis omnibus socie-
tatibus complicatissima fit, plura etiam
requirit pacta. Errat itaque *Huberus*,
qui primo mox statui hypothetico Demo-
cratiae nomen tribuit, licet hoc initum
pactum nec formam, nec maiestatis spe-
ciem prae se ferat vllam, alias ciuitas
ciuitatem esset praesuppositura.

§. 18.

Imperii auctores primi qui fuerint.

Nulla argumento idoneo confirmari
potest, primus quis fuerit conditor ciui-
tatis

tatis primaeuae. Tantum perspicere philosopho concessum est, tribus id euenisse forte modis, vel probi, qui ab improbis sibi cauere, vel vice versa ciuitates condere coeperunt et tandem alius alium ex improbis mutuo timore eo impulisse videtur.

Plane in mentem incideret nobis affirmare certissimam rei notitiam ex historia capi posse, sed non liquet quemquam hac ingressum via tantum adeo ad rei certitudinem peruenisse. Nulla praeter *Mosis* scripta antiquitatem summam prae se ferunt, et si coniecturae locus est, aliis adhuc debent aliqua ex parte originem scriptis multo forte antiquioribus, quorum oblitus quisque iam est et reiecta quin perdita fuere.

Quamuis perspicere sacro codice possit, qua ratione terrarum orbis incolarum numero locupletatus fuerit; attamen si leges civiles regnandique rationem spectes, aut nullam ibi mentionem, aut perbreuem inueneris. Profana historiae monum-

numenta multo maiori obscuritate et incertitudine laborant, ita, vt in declaranda rerum origine aut prorsus fileant, aut extra oleas vagentur.

§. 19.

Definitio ciuitatis.

Ciuitas igitur est conuentio bilateralis, ex voluntate regnaturi et populi aequalibus voluntatibus viribusque oriens et durans ad effectum, vt singuli per pacem externam adigantur coactione ad vnionis ciuilibus conseruationem.

Non aliter *Puffendorfius*; ciuitas, inquit: est persona moralis composita, cuius voluntas ex plurium pactis implicita vt vnita pro voluntate omnium habetur, vt singulorum viribus et facultatibus ad pacem et securitatem communem vti possit. v. *Ius Nat. et Gent.* l. 7. c. 2. §. 13.

§. 20.

Personae, quae statum constituunt.

Qua data definitione perspicitur, tres dari ciuitatis personas, nimirum maiestatem, populum et subditum.

Cui populus assentit vna voluntate omnibusque simul viribus succurrit, vt certa nec unquam mutabilis omnium inter se prosperitas cooriatur; cui etiam summam rerum potestatem atque vim addidit, singulorum quorumlibet ad consensum concursumque cogendi, is nomine insignitur *maiestatis*.

Cuncti ad maiestatis praerogatiuam suslinendam vnanimiter conspirantes omnique vi adhibita eo nitentes constituunt, nullo excluso, *populum*, cuius quodlibet membrum sigillatim spectatum nomen *subditi* sibi impositum gerit.

Populi ut personae moralis probatio.

Plurimorum philosophantium de civitate opinio ea hucusque fuit, quasi ipsi nil nisi inesset praeter maiestatem et subditum. Negant porro et pernegant populo personam moralem convenire inque statu cum eo, qui maiestatem habet, aequali versari spectarique, sed eius rei probatur contrarium

I. *ab effectu*, effectus enim testatur de causa.

1) Quisnam iura maiestatica exercet post obitum imperantis maiestate ornati, impubere simul relicto, et adhuc pleno rationis usu destituto? Nonne populus?

Sic inter omnes constat, quod quae testamenta condiderant reges Gallorum *Ludouici* tam decimus tertius, quam quartus, multis ante diem litibus, posthabita fuerint et regibus adhuc natu minoribus, regni proce-

proceres tutelas longe alias, ac illa regii vtriusque parentis fuerint, consulto decreuerint.

- 2) Si quis princeps fato quodam aduerso imperio amplius rite obeundo impar redditus, nullis quoque gaudeat haeredibus vel fidere possit futuris, penes quem ergo deserendi imperii potestas residet? Sine dubio penes populum.

Quod incidit in Lusitania regnante tum Alphonso VI, qui morbo aliquo et imperii regundi et liberorum procreandorum facultatem perdidit. Quo rerum in statu populus summam imperii fratri eius, cui nomen Petrus fuit, detulit.

- 3) Quis pacta regni fundamentalia explicat? Nemo nisi populus, qui ex obligatione ea interpretatur.

- 4) Quis imperium commune sustinet principe regnante ab hostibus capto? Non minus hoc suscipit populus.

„Exer-

„Exercitium enim, inquit *Grotius*
 „et quasi tutela erit penes populum
 „aut eum, cui id populus commisit
 „rit, quoniam non credibile est,
 „populo imperium delatum ea lege
 „ut et a non libero exerceri possit.“

5) Quando regiminis forma hucusque
 solita propter rerum condiciones non
 amplius admittitur, quis quaeso novam
 instituit? Sane populus.

Sic ad finem saeculi praeteriti in
 opinantibus omnibus in Dania populus
 a nobili quovis pressus et in angustiis
 redactus *Fridericus III.* suo regi illam
 limitatam regnandi potestatem iusque
 succedendi in regno eius regis utriusque
 sexus heredibus occupandam obtulit
 atque concessit.

II. *a priori.*

Patuit ad constituendam civitatem
 requiri populum, quotquot vel eius
 sint familiae, ex quibus constet.

Hic

Hic populus coniunctis viribus con-
spirantique animo vni adhaeret vel
pluribus, sit vero vni, qui, vt supe-
rior acceptat a populo offerente impe-
rium. Duo ergo isti populus et re-
gnaturus idem velle idemque nolle
censeatur; ambo aequales habentur,
quoniam alter in alterum simile vtrin-
que confert ad vnionem conciliandam.
Perpetua eorum sit voluntas et immu-
tabilis necesse est, siquidem amborum
nituntur omnia consensu, antea di-
verso, nunc per vnionem semper eo-
dem, non exclusa tamen quadam vi
cogente. Quo facto imperium coo-
ritur commune.

Quod quidem imperium non datur
vna parte modo ad stipulante, sed po-
puli et regnaturi voluntas simul con-
currat et manus quasi quasdam auxili-
atrices benevolentia iunctas praebat
necesse est. Hac sola mutua volun-
tate componitur potestas et licet alias vis
vnita fortior habeatur, hic tamen ea-
dem

dem esse vtrimque et consimilis solet. Fac igitur, voluntatem vnus partis deesse, cessat simul vnio, et ciuitas in nihilum recidit, quoniam actus vnionis deest, sub quo nihil aliud comprehenditur, quam consensus omnium ad finem per pactum omnibus communem. Tollas hoc, ipsam sustuleris simul etiam coniunctam potestatem, mortemque induxeris ciuilem.

Scipio, expugnata Numantia, Tyresia Principe interrogatus, quomodo ciuitas illa haecenus insuperabilis, capta fuisset, respondit: Concordia victoriam, Discordia exitium praebuit.

§. 22.

Quaestio mota soluitur.

Quomodo autem sese res habet illimitato prorsus in imperio?

Nec vlla ibi accedit inaequalitas, quoniam pactum sub conditione modo subest,

est, quo nullum tollitur regni essentialē,
nempe mutua vtriusque voluntas, quae
perdurante vnionis actu nunquam dissen-
tire et recedere potest; nec regnanti licet
imperium commune instar mancipii aesti-
mare, vt adeo ipsi voluntas pro ratione
flare posse iure videatur. Concipi enim
actus vnionis ab imperantis solum modo
parte nullus potest, sic enim suprema po-
testas degeneraret in tyrannidem.

§. 23.

Tyranni notio.

Significatus tyranni olim, cum res
male gererentur multorum imperiis, apud
omnes male audiuit, nunc autem rara
illa temporum fecilitate imperantes solent
subditorum commodis moueri, vt suis,
nunc valet istud Plinii effatum: „ est quo-
„ que quaedam dolendi voluptas, si quem
„ habeas, in quo omnes curas et sollici-
„ tudines deponas, in cuius sinu desfluas,
„ vbi lacrymis tuis vel laus est parata vel
„ venia. “

Alias

Alias eo nomine insigniri moris erat istos inter imperantes, qui orbi, qua late patet, iura derogarent, in eoque neque modum neque modestiam tenerent atque singulos in iis passibus, quibus parendi lege nec subiecti erant, nec poterant submitti veluti seruos vi autoritatis maiestaticae haberent.

Hanc lugendam rerum conditionem *Plato* viuis depinxit coloribus, dicendo: „quoties neque ex lege neque ex more „quispiam dominatur, simulatque scire „se, et praeter leges rectius hoc ita fieri „oportere (ineff autem libido et ignoran- „tia quaedam, quae ad imitationem „eiusmodi inducit), numque vir ille Ty- „rannus est appellandus.“ v. in *Polit.*

Nec minus apte ornateque exprimit hanc tristem rerum olim faciem atque imaginem *Noodt*: „Princeps, inquit: „volentibus, Tyrannus inuitis imperat. „Alter Reipublicae, alter sibi consulit. „Alter legibus seruit, alter insultat. Al- „ter

„ter a cuiusque vita, libertate, bonis,
 „tanquam a rebus sacris, manus, oculos
 „mentemque abstinet; alter ea res sui iu-
 „ris atque arbitrii esse opinatur. Alter
 „igitur Deo proximus eiusque exemplo
 „de humano genere bene merens, do-
 „mi forisque carus, sanctus et venerabi-
 „lis habetur, ad eumque omnes velut
 „ad suae causam salutis, non eunt, sed
 „ruunt; obstinati, se deuouere pro illo
 „cuius spiritu se coniungi, regi ac valere
 „sentiant; alter publico natus malo, nul-
 „lis utilis bonis, omnibus perniciosus et
 „ideo foedus, dirus et execrabilis, quo-
 „cunque procedit, tanquam si bellua ali-
 „qua fera et immanis e latibulis se mo-
 „verit, omnia longe late terrore, fuga,
 „vastatione complet.“ v. diff. de iure
 summi imperii et lege regia.

§. 24.

Discrimen populum inter et subditum.

Quod si nunc scire cupias, quodnam
 intercedat discrimen inter populum atque

D

fingu-

singulos quosque subditos, consulas necesse est, qua ratione differat Ius publicum vniuersale a Iure vniuersali ciuili.

Prioris nullas explanationes admiseris nisi iurium et obligationum perfectarum, quae inter populum et regnaturum intercedunt, nec vnquam hic locum habet vllus subditi significatus. Contra ea in posteriori idea exurgit relata regnantis atque subditi; quotiescunque enim is, cui imperii summa commissa est, illam ad singulorum vsum applicet, toties reperies Ius vniuersale ciuile, vt effectum ex Iure publico vniuersali oriundum.

Inde cuius patet ratio, quid sibi velit sic dictae dependentiae verae vis et potestas, qua nimirum is, in quem delatum est imperium commune, omnes consequelas et effectus cuiusuis regalis, ratione singulorum habita, efficiat et perducatur. Omni quidem generi ius est erga singulos quosque, sed non in vicem versam, nisi exceperis eos passus, quibus non licuit imperio submitti.

Quic-

Quicquid ergo regnans decreuerit
 conspirante vna populi voluntate, ei et
 singuli quique obtemperent necesse est,
 et si regnanti quid factu opus est, popu-
 lo iniunctum id officii, vt omne adferat
 adiumentum ad destinatum opus, quouis
 modo expediundum.

§. 25.

Opinio Hobbesii refutatur.

Hobbes affirmare audet, Ius publi-
 cum vniuersale de nemine nisi regnante
 et subdito et inito pacto intra se inuicem
 considerare, populum parendi legem mi-
 grare nunquam posse regnantique quaeli-
 bet faciendi esse aequam potestatem, si-
 quidem ille tum sic agendo non in terrae
 incolas, sed in numen peccet diuinum;
 at nimis longe discessit ab officiis erga
 Deum nullo obseruato discrimine, quod
 adhuc interest. Hoc enim errore negle-
 cto, tolleretur fere omnis, quam infert,
 vtriusque iuris differentia.

Refutatio Groeningii.

Eodem modo a scopo aberrare solet *Groening* *), qui nullum statuit contra *Huberum* et *Hertium* Ius publicum vniuersale, idque ex eo capite, quod omne repetat principium eodem e fonte quo Ius Naturae; sed sibi ipsi aduersaturus dum duas modo disciplinas praecipuas admisit, sic enim si colligat, nullum etiam Ius Gentium dari facile patet, cum eodem Iuris Naturae nitatur principio proximo. Adeoque normam logicorum transfiliisse videtur, qua definitur, diuersorum obiectorum diuersas esse disciplinas.

Vfus Iuris Naturae quadruplici modo locum habet:

Primum enim refertur ad liberum quemvis hominem in statu naturae strictae et vnice versantem;

Deinde

*) Biblioth. Iuris Gent. Europ.

Deinde ad duas gentes liberas; id quod ad gentium ius pertinet;

Postea ad regnantem et populum, h. e. iuris publici vniuersalis, et

Tandem ad regnantem et singulos subditos s. ad duos in statu ciuili homines h. e. Iuris vniuersalis ciuilis.

Quicquid etiam regerant aduersarii, in contrarium, semper tamen inconcussum perstat et manebit iuris naturae principium idque proximum, pax illa externa eiusque obseruatio, licet ad noua obiecta referatur; sic cuiusuis status humani finem Deus tuetur, nempe meam ipsius conseruationem, ad quam omnes tendimus.

§. 27.

Error Monarchomachorum refellitur.

Multo autem maioris periculi plenus est error, quem *Monarchomachi* errant, siquidem hi duplicem contendunt esse maiestatem, nimirum personae et rei, cuius

cuius alteram regnanti, alteram populo vindicare allaborant.

Huc *Grotius* respexisse videtur, dum subiectum proprium ex communi maiestatis assumfit *); sed hi omnes iam in antecedentibus quodammodo a nobis refelluntur, qui vero plura desiderent, quae ad eos refutandos pertinere posse forte videbuntur, adeant, obsecro, *Müleri Natur- und Völkerrecht*, quod Lipsiae 1733. prodiit.

§. 28.

Differentia inter Monarchomachismum et Machiavellismum.

Id vnum monuisse iuuabit *Monarchomachos* aequè minari ruinam regnantibus

*) Summae potestatis subiectum aliud est commune, aliud proprium. Ut visus subiectum commune est corpus, proprium oculus: ita summae potestatis subiectum commune est ciuitas, proprium persona vna pluresue, pro cuiusque gentis legibus ac moribus, L. I. c. 3. §. 7:

tibus ac *Machiavelli* artificia populo detrimentum adferre grauissimum. His populo omne talionis ius adimitur ad pericula ceruici suae imminencia aliquo modo propulsanda. Contra ea illi populum instruunt tam enormi iure, quo iniurias ab imperante illatas referre et repellere teneantur, vt nulla fere obsequii gloria relicta maneat, ad quam maiestatis splendori tribuendam obligentur.

Qui imperantes impugnare non erubescunt, prorsus de statu suo deiectum volunt regnantem, quando subditos parum offenderit suoque illos iure non omnino vti et abundare passus sit, adeo vt iuxta aestimare non dubitent imperantem cum eo, qui eiusdem esse soleat ciuitatis.

Machiavellus vero ipse, si ita senserit, omnem humanitatis sensum exuisse videtur, dum post iura cessa nullo amplius frui hominibus licere perperam contendit eoque progreditur, vt hominum

infra dignitatem par ratio esse ipsi videatur, quae sit hominis, cui os sublime dedit coelumque tueri, iussitque erectos ad sidera tollere vultus, et animantium brutorum, quae pro domini lubitu victimas referre coguntur.

Quorum interfuit refutare eius praconceptam erroris opinionem catalogum reperies, si lubet et vacat, in *Raynaudi* tractat. de bonis et malis libris, nisi, quod caput rei est, cedro dignum opus *Antimachiaueli* his omnibus iure meritoque praetuleris, quod si lego, quem non philosophum contemno.

C A P V T III.

*De iuribus et obligationibus eorum, qui
regna constituent.*

§. 29.

*Definitio Maiestatis et cui Maiestas
competat.*

Is enim, vel id collegium, quod actu et
possessione imperii communis instructum
est, Maiestatis vim et valorem habere
recte dicitur.

Ex *Ziegleri* mente „summa et li-
„bera regendi societatem potestas ad finem
„propositum nominatur.“

Immerito igitur, nec de iure Maie-
statis speciem prae se ferre putantur, qui-
bus quidvis potius aliud conueniat, quam
illa: ut *Paulus* ille Iurisperitus Praetori
eam adscripsit, sed admodum improprie
et praeter usum. Aliis e contrario alii de-
rogatam volunt, quibus alioquin recte
conuenit meritoque adiudicatur.

D 5

§. 30.

Felicitas ut finis populi ultimus.

Communis omnium regnum aliquod constituentium felicitas primarius esse debet finis, eiusque bene instituta ratio, praecipuus scopus ad quem omnia Maiestatis iura tendant et spectent necesse est, perficiendique ea necessitas urget; adeoque *Hobbes* non male pronunciat: „qui „si non habeatur, populus non intelligitur se ei subiecisse, aut ius se arbrio suo defendendi, amisisse.“ v. c. 6. §. 3.

Nulla itaque alia cessa esse maiestate praedito iura intelliguntur, nisi quae populus cedere ei voluit, nec aliis hic privatus esse videtur, quam iis, quae ad consequendum finem non pertinere credantur.

Neque Maiestatis est alia sibi vindicare iura, quam sibi a populo attributa, fecus si fecerit, ius resistendi populo relictum manet, cui opinioni asserendae non deest *Noodt*, cum affirmat: „Ma- „gistra-

„gistratum quisquis est, in suos ciues in-
 „que eorum facultates demum eam acce-
 „pisse potestatem, quam poscat publicae
 „modus societatis: sine qua longa sua
 „cuique et libertas et securitas foret: ac
 „si publicis priuatisque opibus ac viribus
 „vltra vti velit, non pro Principe aut Ma-
 „gistratu agere.“ v. l. c.

Cum publica omnium salus nullius
 non populi, qui in societatem coaluit,
 princeps sit finis, quo omnes tendant,
 nullique ab eo recedentes felices fortuna-
 tique habendi, adeo vt homines homi-
 num causa nati esse videantur: eam ob
 rem non potest fieri, quin illa ipsa salus,
 communis omnibus, suprema lex regu-
 la atque norma vniuersitatis nunquam
 violanda recte habeatur, adeoque omnes
 caeterae inde consequentes actionum in-
 stituendarum rationes tot membrorum
 vnius corporis, singulatim spectatae eo
 referri debeant.

Quod si vero commune propositum
 quoddam cunctis sit commodum, cum
 sana

fana omnium quoque ratione, vt felicitatis reatrice conueniat necesse est: nec tale euadet vnquam nisi ad cuiusque optimi sensum rectamque iudicandi opinionem quam exactissime temperetur. Vnde populus vicissim tenetur, vt, quaecunque possit, quouis modo adferat ad id propositum consequendum.

§. 31.

Quid sit regale.

Vis illa atque momentum omne, quod populus adfert maiestasque in commune omnium bonum adhibet et vsurpat, vtpote qui eam ob rem coniunctis viribus et mutua in maiestatis voluntate acquiescens populus eo nititur, vt quid, quantumque opus sit auxilii, ad id adferendi, omnino praestetur, hoc insigniri *regalium* nomine solet, de qua re latius Ius publicum vniuersale et Politica exponit.

Cum

Cum *regalia*, vt vocant, eiusdem originis censeantur, quae regnorum est, non attinet de his dicere pluribus; quamvis constet complura quoque suum aliunde ortum trahere, quae aucta cumulataque fuere, quoad opus magis magisque fuerit visum.

Quodsi dispescantur illa varie a variis audiantque politicis *immanentia* atque *transeuntia*, nec non *maiora* et *minora*, hoc arbitrii magis rem esse credito, quam vllius philosophis futuri vsus. Si enim naturam finemque eorum respicias, non minoris quaeuis sunt momenti et maiestati incumbit ad omnia, nullo seruato discrimine, aequalis obligatio, eis vtendi manu propria quasi, eaque exercendi quamcumque vim habuerint.

§. 32.

Discrimen immanentis et transeuntis regalis.

Regalia immanentia a politicis ea vocantur, quae internam imperii conditionem

tionem non excedant, sed ab imperante in ditione sua erga suos, quos habet subditos exerceantur; *transseuntia* autem nomen gerunt ab externis imperio accidentibus ab eoque, quod ad externas nationes pertinet, si ad imperium referatur id, ut ius belli pacisque ineundae legationumque expediendarum.

§. 33.

Immanentia stabiliuntur reiectis transseuntibus.

Si ergo penitus res exploretur, omnia quaecunque dentur, regalia, *immanentibus* sunt annumeranda, quoniam cuncta regni communem utilitatem atque commodum promouere debent: quicquid ergo eo spectat, maiestatici iuris vim habet, et intrinseca quasi prosperitate regni stabilienda occupatur.

Huc accedit valor Principis in ditione ipsa magnus, extra illam nullus, nisi forte privati cuiusuis alius. *Observantia* vero,

vero, quae maiestate praedito praestatur extra suam, quam obtinet ditionem, non de iure, sed placendi potius cupiditate vicissim conferri solet ab imperante altero, maiestate exornato, intra cuius regni fines alter versatur. Incongruum enim, esset pro imperante haberi regni alterum, altero fasces imperii tenente contra ius fasque principis prioris.

Quae quidem diuisio regalium suam habet domicilium alias nullum, nisi in iure publico particulari, quidquid vero iuris est publici particularis, non tanti ambitus esse solet, vt uniuersalis, sed vice versa.

§. 34.

Nec admittitur diuisio maiorum et minorum.

Vt obscura nec plena satis diuisio, qua *maiora et minora* statuuntur *regalia* a *Thomasio* reiecta iacet, referturque ad ius publicum particulare.

Poli-

Politiciis visum est *posteriora* posse alienari, sed falso. Nullum enim datur maiestatis ius, quod in alienationem cadat, siquidem quoduis regale suum ad maiestatis vim constituendam confert symbolum, tollas enim omnia regalia, tolles ipsam simul maiestatem.

§. 35.

Diuisio quoad effectum defenditur.

Ad effectum quod spectat differre ea apparet quodammodo, vel enim indirecte siue, quod idem est, mediate, vel directe, seu immediate ad felicitatem referuntur Ciuitatis; vtrumque vero naturam maiestatis absolutasque eius proprietates efficit, et quasi quasdam vices intra se gerit, ita vt priora posteriorum causa sint, haec autem regni ob finem adsint necesse est.

§. 36.

§. 36.

Proprietates maiestatis absolutae numerantur.

Agmen ducit inter regalia maiestatis *Autoritas*: sic enim *Seneca* fermocinatur: „Autoritatem tolle, tollis regnum: „omnisque imperii contextus in partes „diffiliet.“ v. *de Clementia*.

Ad autoritatem vero requiritur, vt illa fit *summa*, *Exlcx*, Ἄνω πρῶτος, *Sancta*.

§. 37.

Quid sit Summa.

Summa: absoluta enim regni perfectio eiusmodi est, vt vnā modo moralem referat personam vnumque quasi politicum efficiat corpus, quo omnes vno amico nexu conspirent omnesque cuiusuis vires non nisi in huius vnus potestate sint.

Vnanimis hic ille consensus vnitaque vis omnium collata in vnum quendam

E

maie-

maiestatis nomen absoluit; quod si dederis, non nisi vnica regni cuiusdam maiestas datur.

Fac plures absoluta simul gaudere rerum omnium potestate, non omnes acquiescerent in vnus voluntate, neque coniuncta cunctorum vi vnus instructus haberetur: cum vero aduersetur alter semper alteri, inde eueniret necessario nulla firma stabilisque coniunctio, adeoque ad concordiae perpetuitatem, aut vna modo huius regni maiestate opus est, aut nulla constans intimaque inter sese consensio est expectanda: quo dato casu maiestas concidit tota, atqui posteriori repugnat imperii cuiusque natura, ergo prius sit necesse est.

Prolixe hanc rem, veluti politicae basin demonstrat *Aristoteles* *) ex Homer. Iliad.; „Bonum non est, inquit: „multorum dominatus, vnus dominus „esto, vnus rex. Bene e poetis non nemo: „Multo-

*) Lib. 4. Polit. c. 4.

„Multorum imperium multa est confusio
 „semper,
 „Multi sunt domino domini, rex vnicus
 „esto.“

Quod restat, conferas, si lubet *Boe-*
clerum ad Grot. l. 1. c. 3. §. 6.

§. 38.

Quid sit exlex.

Exlex: sed ne sic concipias velim, ac
 si quis maiestatis iure instructus omnes
 omnino leges sit supergressus;

Primo: ad illam, quae non scripta, sed
 facta, quae non promulgata, sed
 connata est, legem, vitae rationes
 instituire debet, cuius folius au-
 ctor suaforque extitit Deus;

Deinde secundum pacta et conuenta sese
 gerat, ipsa ratio suadet, et

Tandem vario in casu ad priuatas legum
 normas, quae praescriptae sunt
 ex imperii instituto, obligari potest
 is, qui ad gubernacula regni sedet,

E a nempe

nempe tum, quando suo cum subdito contraxerit, siquidem contraxit, vt quiuis alius, non vt Princeps*).

Ex

- *) Quod quidem promiscue et sine distinctione interpretante *Zieglero*: adserere non licet, maiestatem legibus a se dependentibus eatenus non teneri, quatenus ciuili ratione nituntur, et naturaliter tantum obligari, nunquam ciuilliter. Sit enim verò in Principis potestate, leges eiusmodi, vtcunque velit, abrogare et abrogatis alias substituere et prorsus nouas condere, in conuentionibus tamen, vltro citroque obligatoriis, necesse est, vt eodem modo obligetur, quo sibi obligatum velit alterum. Si ergo sibi ex suis legibus obligatum vult subditum, ipse vero se ex iisdem obligatum non vult, dubium non est, per hanc inaequitatem etiam naturalis iustitiae leges violari, quippe quae in applicatione vtriusque contrahentis parem obligationem quoad nexum et vinculum exigit, in reliquis negotiis omnibus quae *ἀμφοτέρων* obligationem non inducunt, et legibus

Ex quo patet falsus ille opinionis error *Monarchomachorum*, qui ferunt, maiestatem ad leges earumque obseruationem cogi posse, quod nec rationi, nec Reipublicae consentaneum esse videtur.

§. 39.

Quod sit ἀνομιήδευος.

Ἀνομιήδευος h. e. nulli obnoxia hominum iudicio, coram quo vitae suae ra-

E 3 tiones

legibus positiuis substant, laxior quidem Principis est potestas, nec ille legibus a se latis ex necessitate tenetur, dubium tamen non est commendari magis leges promulgatas, magisque obedientes reddi subditos, si viderint caput Reipublicae et Legislatorem iisdem secum institutis conformari. Vnde optime *Claudianus*:

In commune iubes, si quid censesue tenendum

Primus iussa sibi. Tunc obseruantior aequi
Fit populus, nec ferre vetat, cum viderit
ipsum

Auctorem parere sibi. v. *Iur. Mai. c. 1. §. 18.*

tiones reddere cogatur; vnde bene *Tertullianus*: „Reges in solius Dei potestate
 „sunt, a quo sunt, a quo sunt secundi,
 „postquam primi, ante omnes et super
 „omnes Deos et homines.“ Et *Basilius*
 Imperator sic allocutus est *Leonem* filium:
 „Sicut caeteris praelatus es, vt omnibus
 „imperes, ita contende, vt virtute quo-
 „que caeteris antecellas, virtus enim omni
 „principatu praestantior, imperator qui-
 „dem es, sed sub alterius scilicet altissi-
 „mi Dei imperio.“

§. 40.

Denique sancta.

Sancta i. e. nulli vnquam subiectorum
 licet, vlla ratione manus inferre imperanti,
 nisi grauissimas nefandae audaciae poe-
 nas luere velit, neque renitendi iussis eius
 cuiquam copia datur, sed obsequii cul-
 tum omni modo praestet necesse est: cum
 aut hac aut nulla re alia fulcrum imperii,
 quo inititur, alias inconcussum perftet, ni-
 mirum

mirum vnanimis ista cunctorum cum principe suo consensus atque voluntas.

„Vobis ex legibus multis et honestis, „inquit *Plutarchus*: honestissima illa est, „honorare regem et venerari imaginem „Dei omnia saluantis.“ in *Themistocle*.

§. 41.

Quo referantur regalia directe spectata.

Regalibus, vti vocantur, quae directe felicitatem ciuitatis concernunt, locum destinare liceat in *notitia*, quae sub generali nomine *Cameralium* innotuit, quamuis vnā modo esse, cui nomen id imponatur, vt iam alibi in libello, qui inscribitur *Sämmtliche Kameralwissenschaften nach ihren ersten Grundsätzen*, Halle 1773. 8. diximus, vbi primas eius lineas duximus.

Sic dictae Camerali *notitiae*, in vniuersum spectatae, *Oeconomia priuata* annumeratur, *deinde* strictiori sensu, quatenus illa sumitur, *postea* redituum pu-

blicorum ab exteris colligendorum scientia (Finance), tandemque Politia.

§. 42.

Relegatur aliorum Oeconomia priuata.

Quod ad primam attinet, nimirum *Oeconomiam priuatam*, quamuis hac, vt primo capite, *Cameralium* rerum cultores nunquam carere possunt, tamen in abusum fere degenerauit illius ad id relatio.

§. 43.

Determinatur scientia Cameralis stricte sic dicta.

Alia deinde datur, quae dominium eminens et regale regnantis circa vectigalia concernit, adeoque eam recte dixeris practicam scientiam, qua modus et res tradantur, quibus adiuuantibus imperii thesaurus iusta aequaque ratione sit colligendus.

§. 44.

§. 44.

*Idea scientiae, quam Galli Finance
vocant.*

*Tertiae finis est, ut quantum cum
securitate publica consistere possit, ipsi ci-
ves regni locupletentur. Iam vero, cum
iste quidem scopus alius plane indolis sit,
intelligitur facile et adiumenta eiusmodi
esse futura, itaque prorsus a camerali noti-
tia abludit.*

Duplici ratione Ciuitas in tanta et be-
ne aucta parte collocata est:

Primum per auctiorem ciuium nume-
rum; ideoque *Diuus Hadrianus*
numero liberorum *Albini* fauens
hac sententia rescripsit: „se malle
„imperium ampliari hominum col-
„lectione potius, quam pecunia-
„rum copia.“

Deinde bonorum accessione, quod *vel* pa-
ternis et inquilinis bonis quouis mo-
do augendis fieri solet, *vel* si extero-
rum opes inferantur patriae.

Ex his ergo colligitur efficiturque scientiae, quae Gallis *Finance* audit, hanc vim esse, qua iusto atque aequo consilio tam incolarum numerus semper augendus respiciatur, quam bonis subditorum nouae in dies accessiones fiant, nec non qua dextra ratione diuitiae ab exteris parentur in patriae commodum.

§. 45.

Politia definitur.

Finem huic rei imponit *Politia*, velut norma quaedam et canon omnium. Haec sola est, qua omnia nituntur coepta fausta regno futura: quo quaeso enim modo exteri allicerentur, nisi rationibus incolarum consultum omni studio cupi videant, et cui bono locupletarentur subditi, si Cameralium gnari praescindant mox omnem, quae facta fuerit, boni accessionem?

Nec multa: vim potestatemque huius disciplinae prodit eius laudabilis semper

per finis praefixus, secundum quem corporis politici, quibus constat membra eorumque opes non modo conseruantur, sed et priora suo quoduis loco et posteriores cuius membro conuenienti ratione vbique distribuuntur.

In adferendis vndique subsidiis ad huncce exoptatum finem aliquando felicius consequendum necessariis exactaque eorum notitia omnis continetur *Politia*,

§. 46.

Ex Platone illustratur.

Has quas adhuc explicuimus varii generis scientias, nemo melius nemoque magis graphice descripsit, quam eloquentissimus *Plato* in *Politica* T. II. p. 293.

» Quatenus enim, inquit: scientiae et iustitiae ductu et auspiciis ex deteriori meliorem pro viribus ciuitatem efficere instituant, atque conseruare, haecenus rectam appellare rempublicam volumus, et in eo ipso duntaxat definitionem re-
» ctae

„ctae gubernationis constare, caeteras
 „vero omnes neque legitime neque vere
 „dici statuendum est.“

§. 47.

*Quod hae scientiae sint species Iuris pu-
 blici vniuersalis et Politicae ciuilib.*

Quas quidem in vnum collectas re-
 rum harum notitias, nisi Oeconomiam
 exceperis, ad species partim Iuris publici
 vniuersalis, partim Politicae ciuilib recte
 referuntur et ad hanc quasi quoddam ex-
 emplar excolantur necesse est. At bene
 attendas velim, ciuilib solummodo Poli-
 ticae, nam Politicae quatuor species affi-
 gnantur. Eius, quo nititur, principium
 applicari referriue potest:

- I. ad duos homines singulos, i. e. Poli-
 tica Iuris naturae;
- II. ad duas gentes liberas, i. e. Politica
 gentium;
- III. ad regnantem et populum, h. e. Po-
 litica Iuris publici vniuersalis;
- IV. ad

IV. ad regnantem et subditum, h. e. Politica Ciuilis.

Quaecunque conceperis animo iura publici: vniuersalis, vt perfecta habes, quae vi metuque compellere ad officium dicuntur, Politicae vero ciuilis iura non nisi imperfecta censentur, adeoque vim omnem reiiciunt externam atque excludunt.

§. 48.

Progressus ad iura populi et subditi.

Igitur nunc accedimus ad contemplanda iura et obligationes populi atque singulorum subditorum, quorum cuilibet in antecedentibus iam subiecta est notio.

Quaestio iam mouetur quo dato in casu populus et subditus teneantur obedientiam praestare et vtrum sine vlla exceptione eos, qui sub imperio suo versantur, non aliter ac parendi lege sibi subiectos respicere et habere possit regni Princeps?

Cuius

Cuius quidem quaestionis difficultatem sine ambagibus discutere si lubet, quaedam in vniuersum spectatae propositiones formandae erunt.

§. 49.

Qui non pro subditis habeantur.

Certum est et omni exceptione maius principium, eum qui maiestatis vim et potestatem quoad regalia experiri velit, antea maiestatis praerogatiuam agnoscere suoque consensu comprobare debuisse; inde sequitur, eos, qui nec civitati nomen dare suum potuerint consentientes, nec actu dedisse conuincantur maiestate praedito nulla parendi lege esse subiectos.

„Quicquid in multitudine, inquit
 „*Hobbes*: factum est, intelligendum est
 „factum esse ab vnoquoque eorum, ex
 „quibus illa conflatur. Atque is qui in
 „multitudine illa existens, tamen iis
 „quae facta sunt, non consenserit, ne
 „que

„que opem tulerit non fecisse censendus
est.“ v. c. 6. §. 1.

§. 50.

Primum exemplum.

Neque cuiusquam subditi infans, ex quo in lucem prodiit, subditi nomen gerere vere potest, quoniam subditum esse res solet ut pactitia haberi. At si ut subditi consensu suo dato sese submittant principatui, postquam ex ephebis excesserint, adeoque usum rationis sic monstrauerint aut verbis vel factis, tum nullum de obedientia amplius est dubium. Facultate vero rationis tantummodo instructi, sed usu eius priuati nullo in subditorum numero habentur; alio enim modo habemus animantia bruta, alio homines, nullum enim officium, nulla amicitia illis debetur.

§. 51.

Alterum exemplum.

Sub alio censu veniunt legati nunc considerandi, qui aequalitatis ius obtinent,

ment, tum ob sibi demandata munia decenter obeunda, tum ob alias eo respicientes agendi rationes, quae ad munus eorum propius spectent, neque in caeteris rebus omnibus alio numero habentur.

Scite in hanc rem scripsit *Wicquefort*. „Les Ministres publics ne reconnoissent point d'autre jurisdiction que celle du Prince qui les employe, tellement que tout ce que la justice du lieu de leur residence entreprend contre eux, est un pur attentat, et doit être considéré comme étant fait par des juges incompetents et illegitimes.“ v. *Memoires touchants les Ambassadeurs*.

Qui id iuris Legatorum dignitati vindicant eo ex capite, quod praerogatiuae speciem a principe suo, quasi mutuo datam, prae se ferant, illi non recto veritatis tramite incedere videntur. Alioquin nemini legatorum, nisi primi ordinis, qui Gallis *Ambassadeurs* vocantur, hoc esset ius concessum, cum tamen cunctis
conue-

conueniat, nec vnquam derogetur, quoscunque aulicus viuendi mos legatorum insigni ornauerit. „ Les Envoies, inquit „ *Calliere*: sont des Ministres publics, „ qui n'ont point le droit de representation, attaché au seul titre d'Ambassadeur: mais ils jouissent de la même sûreté, que le droit des gens donne à „ tous les ministres des Souverains.“ v. *De la maniere de negocier avec les Souverains.* c. 6.

§. 52.

Tertium.

Regiam coniugem, hanc vitae fideique sociam quis ad subditorum numerum cum recta ratione referret, nisi ipso actu consensuque submissionis iugum subierit. Nulla nisi coniugii inita pacta ipsi intercedunt cum principe regnante, quibus cuiusvis potius rei, quam parendi lege subicitur. Fac vero eam antea subditis annumeratam fuisse vel actu externo ma-

F

trino-

trimonii legibus consensum dedisse suum, tum subditae nomen ipsi impositum iri certissima res est.

Sic non minus euenit in regno successiuo, si coniuges fratrum primogeniti a liberis ortae sint gentibus.

§. 53.

Quartum.

Neque subditum facile dixeris principem, qui de imperio, vt statione sua per vitam adhuc discessit, licet intra regni antea sui fines versetur, nisi actu quodam contrario commonstratum dederit, se subditi nomen non recusare.

§. 54.

Quintum.

Ex eis, quos *Vasallos* dicunt, si quis subiectus principatui non est, hunc ad subditos pertinere tibi persuadeas nolum. Iusiurandum et quod homagii et feudi ergo exigitur quam maxime inter se distant.

distant. Prius obedientiam subditi declarat Principi exhibendam, posteriore Vassallus domino feudi fide obstringitur feudali, cui nulla submissione opus est.

§. 55.

Quomodo promissa seruanda.

In quocunque casu, quo nobis datur copia ineundi pacti, vel iam initi res agitur, populus illi, qui maiestatis vim sustinet, omne praestet officium necesse est.

His concessis patet mutuam vtriusque communionem, quae intercedat, adesse, adeoque secundum omnem hominum memoriam nullius religionis ac fidei esse eum, qui datam alteri fidem nunquam liberet; vti vicissim, cum mortuorum nulla sint iura, mortui ad instar ille haberetur per vitam, qui fidem non repeteret sibi ab altero praestandam: vigilantibus enim cum iura scripta sint, ne-

mo reprehendet eum, qui ius sibi competens quouis modo persequatur.

Exceptio tamen est admittenda, quam inuenimus optime determinatam autore *Conringio*: „Fatendum tamen „fortassis est, inquit: homini compertae „leuitatis, et cui nihil tuto credi potest „prudentem quemque non teneri suo „summo cum damno fidem semper in- „tegram praestare, utpote cum fidei vin- „culum vtrinque paris esse debeat roboris, „et vtrinque expectari id, quod promissum est, debeat eadem securitate.“ v. *Animadu. polit. super Machiaueli principem.*

§. 56.

An et quando Maiestas limitata.

Ea autem obueniente rerum conditione, qua pacisci cum maiestatis iure praedito nobis licet, sed nondum his ad exitum perductis, quae possemus inire, pactis, populo quaedam aequalitatis species

cies et si dicere fas est, renitendi quoddammodo quoddam ius relictum ipsi esse videtur.

Alia vero longe singulorum quorumlibet subditorum conditio esse solet. Ut enim pars totius singuli omnes subditi sunt, sic si forte maiestatis iure ornatus in quendam subditum, figillatim spectatum iniuria utitur, nemini facile in mentem venerit, populum vniuersum in offensam incurrisse, quod si est, ut solet fieri perraro, tum non omne resistendi ius denegari posse cum debito tamen moderamine vel potius quaedam remonstrandi facultas populo vindicari videtur.

Quas quidem in principatu occurrentes exceptiones *pacta* si vocaueris *fundamentalia*, non errabis, quae si collecta in vnum fuerint, *Ius publicum particulare* constituant.

Id vero adhuc discriminis interest Iuris publici vniuersalis et Iuris publici particularis, ut prius non varium, non

mutabile vnquam reperiatur, idque ex eo capite, quod vniuersalia statuum iura cuiuscunque regni praebet, quae omni nempe regno, vt diuinitus naturae praescripta conueniant et similia deprehendantur; secus se res habet in *Particulari*, quod non expers est mutationis non solum in variis variorum regnorum conditionibus, sed et in vno eodemque regno fere prout tempora mutatur, et diuersi saepe generis euadit.

De eo valet, quod *Vlpianus* de origine iuris ciuilis affirmat, dum dicit: „Ius ciuile neque in totum a naturali vel „gentium recedit, nec per omnia ei ser- „vit. Itaque cum aliquid addimus vel „detrahimus Iuri communi, Ius proprium „id est Ciuile efficimus.“ v. L. 6. ff. de I. et I.

Imperiis eiusmodi pacta admittentibus, singulare attribuitur cognomen, de cuius origine nec non indole alibi latius agendi dabitur occasio, quando scilicet de *regiminis cuiuscunque forma et instituendi*

tuendi illius modo et ratione, nec non de commodis et incommodis et de illis rite administrandis, deque detrimentis, quae obuenire solent, quasi quibusdam morbis, maligniori quodam fato enatis dicemus sententiam nostram peculiari libello.

§. 57.

Quo in casu non licet subditum esse vel fieri.

Dantur deinde casus, quibus nullo fere modo pacta iniuri queunt, adeoque subditum ibi euadere velle forte nefas esset; si qui eiusmodi subnascentur, tum populo ius aliquod resistendi non penitus adimi posse apparet.

Quamuis tot tantaque iura ex status naturalis conditione alias sibi conuenientia perdidierint atque suis quasi bonis cesserint homines; attamen ob eosdem semper omnis gentis humanae fines permanentes, eadem ad illos impetrandos adiumenta eo res redire nunquam poterit,

quin cuius ex illis omnibus suam humanitatis praerogatiuam aequali iure obtineat, atque prae se ferre videatur: quidquod uti cuius vel summo imperanti cuncta officia reslant praestanda; sic nulli subditorum vel minimo causa sua omnino cadere accidet, quam ex humanitatis sensu nunquam exuendo lubens meritoque postulare poterit. Cuius generis in medium proferre liceat quosdam qui incidere possent casus.

Sic nulli pacto locus est cum altero ineundo, eo fine, ut vitam pro lubitu quouis temporis momento mihi adimat, hoc enim, si concessum esset, manus sibi violentas inferre fas quoque videretur. An autem ius fasque sit quid, quando quis cum recta ratione insaniens illud susceperit, cuius vel me non monente iam patet. Atque adeo si respexeris ad hunc perrarum casum, nunquam vere in animum iuduxeris tibi, quo subditus eo fine inuadas.

Idem

Idem vero non habetur, si, ut sceleratus imperii cuius pacis externae semper conseruandae, facinore comisso fulcra subruere tentarem, tum maiestatis est per modum iudicii me vita plane inutili priuare; ense enim rescindendum est, ne pars sincera trahatur.

§. 58.

Altera exceptio.

Quod si ergo non conueniat cuiquam de sua ipsius vita pacisci, necessaria conseruatione apparet, ne de necessariis quidem vitae conseruandae subsidiis pactum, quo ea subtrahi possint sibi, ineundum licere.

Nec inique *Hobbes* hac de re iudicasse, si quid perspicio, intelligere mihi videor. „Sicut necessarium erat, inquit: „ad vnuscuusque conseruationem, ut „de quibusdam iuribus suis cederet, ita „non minus necessarium est ad eandem „conseruationem, ut iura quaedam re-

F 5

„tineat,

„tineat, nimirumque ius corporis tuen-
 „di, ius fruendi aëre libero, aqua et
 „caeteris omnibus vitae necessariis.“ v.
 C. 3: §. 14.

Cum *Hobbesio* conuenit *Puffendorf*,
 inueniens: „Impossibile est, Deum velle,
 „vt ego innocens me bonis meis spoliem.“
 v. I. N. et G. l. 4. c. 2. §. 8.

§. 59.

Obiectio.

Verum enim vero omni nobis tem-
 pore id iniunctum est officii, vt quicquid
 earum nobis sit, an autem carius quid
 patria forte extiterit, quae omnes omnium
 amores complectitur? id omne eo con-
 feramus oportet, vt saluti publicae in
 discrimen adductae succurramus: dulce
 enim et decorum est pro patria mori.

Neque difficile factu erit, nam si
 plures vni oneri ferendo sese accommo-
 dent, nihil tam graue est, nihil tanti la-
 boris et operis, quod non tandem ali-
 quando

quando ad exitus perueniat exoptatissimos, si constantes aeque ac fortes non prius cessemus vsque dum patriae suum decus suumque pretium sit statutum atque redditum.

Si vnquam vere de patria certe valebit illud poetae:

Tu mihi perfugium, tu mihi portus eris.
 Neque idonea ratione carere quiuis facile profitebitur, qui secum modo reputet, quanti optimus quisque aestimet dulce natale solum, quanto desiderio teneatur idem eius si exul viuere cogatur; quotne labores exantlare molestiasque ferre soleat vnusquisque beneuolens ad oppressam omni modo liberandam patriam. Quam sincerus denique sit amor alterius erga alterum, qui eiusdem reperiatur ciuitatis. Quae si probe perpenderit, nonne vnusquisque naturae inditum erga patriam affectum esse haud difficulter concesso.

Tertia exceptio.

Porro quaecunque sint credenda, dogmata, veritas et falsitas non cadunt vnquam in paciscendi rationem, quoniam excedit modum humanae potestatis, cogitationis poenas statuere et conscientiiis legem dare.

Itaque subditum eo in casu euadere velle, idem esset ac repugnante et prorsus inuita natura quid agere.

Triste huius rei testimonium praebent famosae et nefando quidem alias auditae Parisiorum nuptiae cruentae, quas *Thuanus* ille grauis historiae olim scriptor ad graecas potius calendas referri et relegari cupit, quam vt illae in memoriam reuocari vnquam mereantur.

Cum *Thomas Morus* ille constans atque ad facta vsque verax vir iussu regis sui Henrici VIII. praeter plures alios nil tale merentes supplicium vltimum ferre cogeretur, haec adhuc ex publico loco
verba

verba ad regem fecit, quae per suae mortis experimentum perspicere posset, nullam vim pati externam recte factorum conscientiam, quod adeo praeter necessitatem rex ille adhibere tam saepe tamque intempestive solitus erat.

§. 6r.

Confirmatio exceptionis.

Ad interna quod attinet nulli praeter Deum de illis iudicium ferendi competit, nec fuit vlla homini vnquam in ea potestas, connata ergo conscientiae libertas, nec maiestatis iussibus obsequens vllis, quam si quis cogere vellet, ne is in propria viscera seuire videretur?

Bene *Grotius* de hac re: „Leges
 „humanae vim obligandi tum demum
 „habent, si latae sint ad humanum mo-
 „dum, non si onus iniungant, quod a
 „ratione et natura plane abhorreat. Et
 „ideo leges et praecepta specialia, quae
 „tale quid aperte prae se ferunt pro le-
 „gibus

„gibus haberi non debent.“ v. *Ius Belli et Pacis* l. 3. c. 23.

Caeterum de hac re consuli merentur
Bayle Commentaire philosophique sur ces paroles de Jesu Christ: Contrain d' entrer, ou Traité de la Tolerance uniuerselle.

Puffendorf de habitu religionis Christianae ad statum ciuilem.

Werenfels de iure in conscientias ab homine non vsurpando.

Noodt de religione ab imperio iure Gentium libera.

§. 62.

Conscientia vis externa expers est.

Cum propter innumeras vitae humanae conditiones, in quas quasi ex transuerso coniiciuntur homines, tum propter officia hominis, quae praestare tenetur, varia et multiplicia, vix vlllo pacto fieri potest, vt leges imperantium latae

latae litem omnem, quae suboritur dirimere, neque semper iussi iniustique limites ponere queant.

Ideo *Grotium* recte statuisse apparet, quanto negat: „puniendos actus virtutibus oppositos, quorum natura omnem repudiat coactionem, in quo genere sunt misericordia, liberalitas et gratiae relatio.“ v. *ibid.* l. 2. c. 20. §. 20.

Quod si hoc est, quanto minus ille, qui fasces imperii tenet, cum καρδιογνωσης non fit, animi propositum cuiuslibet hominis exploratum habere legibusque circumscribere poterit.

Quicquid vero ad Dei cultum spectat, ut templa frequentare, sacris initiari vel omne aliud, quod ad cultus divini actum, qui intra regni fines moris est, externum pertinet, non licet nobis subiectionem detrectare. Sicut hanc subiuvimus, ita et in ethicis recusanda non est. Nonne enim maiestatis est ab ebrietate, vaga libidine quemcunque si depre-

deprehendatur in posterum retinere, hancque turbatam viuendi rationem vel ipsis poenis adhibitis coercere?

§. 63.

Vltima exceptio.

Tandem nulla paciscendi potestas relinquitur iis in casibus, qui a collisione nomen habent; et qui ex sapienti omnium rerum nexu eo redeunt, vt per adhibita alias consueta adiumenta homines ad finem, nimirum vitae suae conseruationem, vix ac ne vix quidem pertingant, veluti moderamen inculpatae tutelae, furtum necessarium aliaque permulta id fati superque euincunt.

Quod si vero quis hoc in dubium reuocare audeat, legat si lubet *Grotium* sic loquentem: „Proprietas videbatur „absorpsisse ius illud omne, quod ex rerum communi statu nascebatur: sed „non ita est. In grauissima necessitate „reuiuiscit ius illud pristinum rebus vtentium „di,

„di, tanquam si communes mansissent.
 „Res omnes distinctae cum benigna qua-
 „dam receptione primitiui iuris videntur.“
 v. l. 2. c. 2. §. 6.

Efficitur inde necessaria quadam con-
 secutione, subditi notionem omnino hic
 fere abesse.

§. 64.

*Quatenus populo ius resistendi principi
 competat.*

Vnum hoc addere multis lubet de
 resistendi iure, populo contra principem
 concesso disputatis iam quaestionibus,
 nullum autorum quoad eius fieri potuit,
 resistendi modum et ambitum strictius
 vberiusque secundum omnes, quibus re-
 cte circumscribitur, fines, nisi *Barclaium*
 illustrasse: „Si Rex, inquit: non in
 „singulares tantum personas aliquod pri-
 „vatum odium exerceat, sed corpus
 „etiam Reipublicae, cuius ipse caput est,
 „id est totum populum vel insignem ali-
 „quam eius partem, immani et intole-

G

„randa

„ randa saevitia seu tyrannide diuexet: po-
 „ pulo quidem hoc casu resistendi ac
 „ tuendi se ab iniuria potestas competit:
 „ sed tuendi se tantum, non etiam in
 „ Principem inuadendi: et resistendae in-
 „ iuriae illatae, non recedendi a debita
 „ reuerentia propter acceptam iniuriam:
 „ praesentem denique impetum propulsan-
 „ di, non vim praeteritam vlciscendi ius
 „ habet. Horum enim alterum a natura
 „ est, vt vitam scilicet corpusque tueamur.
 „ alterum vero contra naturam, vt infe-
 „ rior de superiore supplicium sumat,
 „ quod itaque populus malum, antequam
 „ factum sit, impedire potest, ne fiat,
 „ postquam factum est, in regem autorem
 „ sceleris vindicare non potest.“ v. *De re-
 gno et regali potestate contra Monarcho-
 machos.* Paris. 1600. 4. l. 3. c. 8. p. 159.

Opprobrio nunquam ex animis de-
 lendo Anglis sane est, quod illum, qui
 ius vitae necisque alias habet, capite trun-
 cari passi sunt: nostrum nunc non est,
 causas

causas rimari quid sit quod caput extulerint iussisque eius obtemperare recu-
fauerint. Hoc tamen ex decreto Anglorum satis superque patet, nullas ibi con-
tineri idoneas agendi rationes, quae quantoque magis robore destituta reperiuntur, tanto minus excusatius peccasse in regem suum Anglos redarguunt; cum ipsum sputo commaculassent, per latus petiissent atque militibus conuiuissent, quo fumus Nicotianae herbae largiter efflaretur regis maximo cum fastidio, tandemque quod omni aevo probrosum est, subditi ad instar publico in loco vita priuari illum iussa dedissent satis iniqua nec posteris probanda.

Quomodo autem singuli sese gerant eo in statu collocati, quo subiici legibus licet nemini, quamuis vt tales tum spectentur ab imperante, hoc ex *Dionysio Carthusiano* dilucidius, vt opinor patebit. „Cum tota, inquit: communitas „sub vno Principe viuens sit quasi vnum

„ corpus, ideo ciuitates eiusdem Princi-
 „ patus debent mutuo esse confoederatae
 „ in bono, atque succurrere mutuo, sic-
 „ vt in corpore naturali humano vnum
 „ membrum subuenit alteri. Id circo
 „ si princeps aut eius officarii seu nobi-
 „ les exercent tyrannidem nimiam, vr-
 „ bes abufui potestatis deberent resistere,
 „ iura sua defendere atque oppreffis
 „ aut opprimendis succurrere. Nec
 „ tamen ob hoc deberent se a Principe
 „ fuo omnino auertere, nec contra
 „ eum inordinate procedere.“ v. *De*
regim. Politiae art. 19.

§. 65.

Conclusio.

Quae quidem vniuersa norma, ad
 quam omnes atque finguli suas agendi
 rationes; quatenus cum proprietatibus
 rerum consentiant, componere tenen-
 tur, legum Reipublicae causa latarum
 complexum sistit. Iam vero vi harum
 legum,

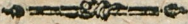
legum, ad quas regnum est constitutum, partium cuiuslibet membri est, nunquam a latae legis norma ne latum quidem vnguem recedere, atque ei, qui maiestatis decore exsplendescit, data quavis occasione pari veneratione ac fiducia se submittere, tanquam omnis pacis publicae statori atque arbitro. Sic quilibet partes muneris sibi demandati explebit, sic fidem datam liberabit.

Vti summa rerum potestas, qua gaudet imperans, recte administrata obsequii gloriam a populo parandam sibi exigit iure: ita vt quisque lubentissime sese parendi lege ei subiecerit, sic tutela quaeuis praesidiumque firmum subiectos vicissim maneat necesse est. Quo certius igitur est leges omnibus praeualere et praestare, eo magis necessarium habetur, vt cuncti lubentes meritoque praescriptam sibi normam perpetuo sequantur.

Quod

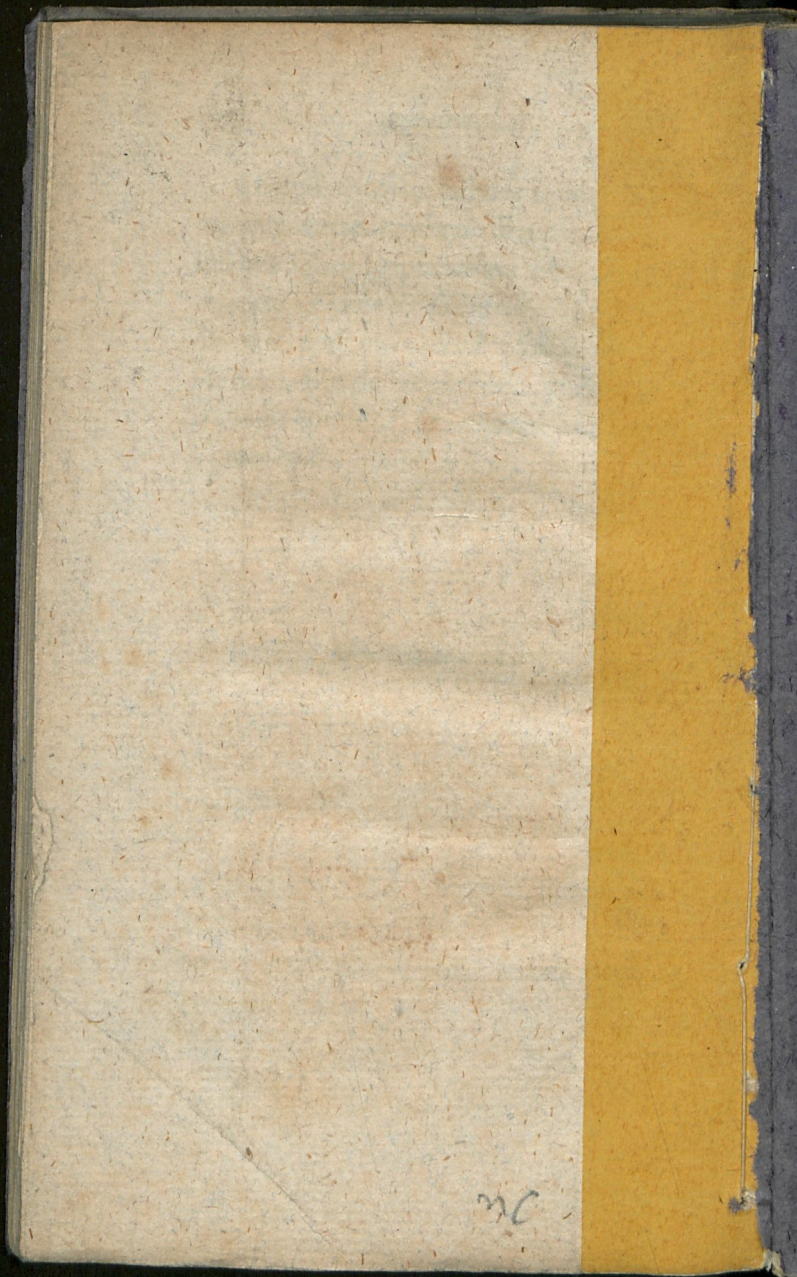

Quod quidem tanto magis optimus
quisque curae cordique semper habebit,
quanto felicius optatusque est, me sub
imperio *FridERICI Guilielmi II.* versari
de quo non male illud *Plinii* dixeris:
„Vnum ille se ex nobis, putat: nec
„minus hominem se, quam hominibus
„praeesse meminit.“

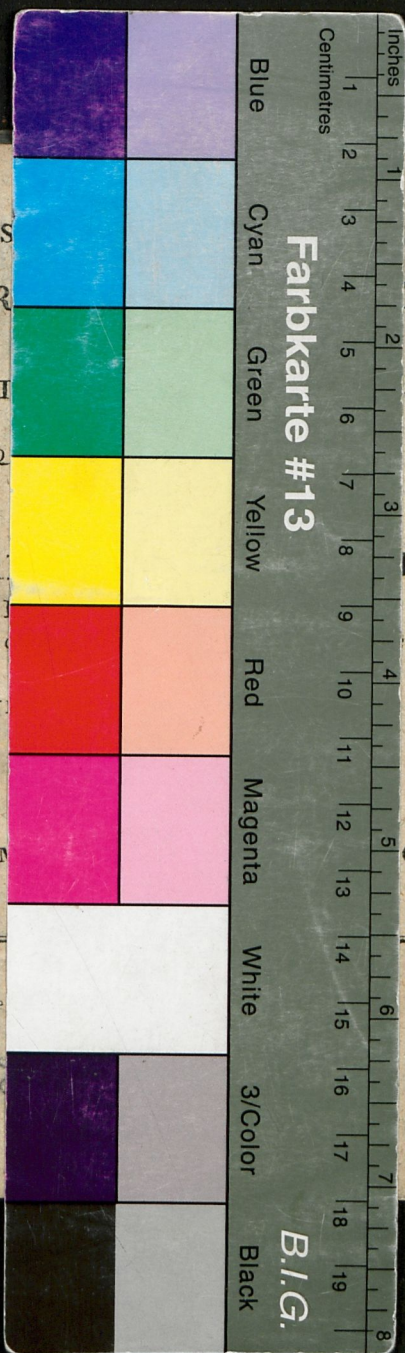

30

Inches
Centimetres

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

1 2 3 4 5 6 7 8

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

S
OR
E T
Q
FR
MAR
W
IMM

